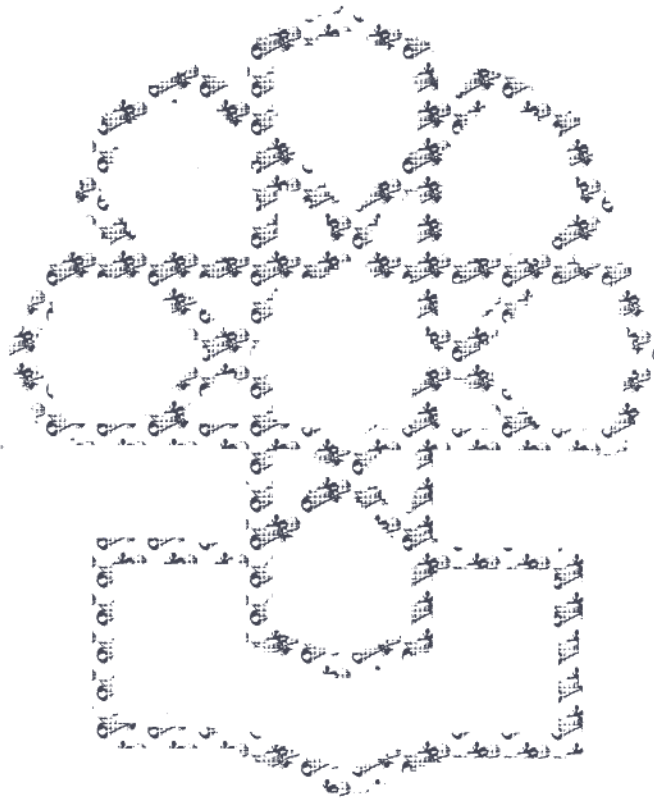

آشنایی با نهاد قانونگذاری ترکیه

معاونت پژوهشی
مرداد ۱۳۷۵

کار: دفتر بررسی‌های سیاسی - اجتماعی

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
کتابخانه و واحد اسناد و اطلاع‌رسانی مآرایی
شماره: ۳۴۹۳
تاریخ: ۱۳۷۵ / ۶ / ۱۲

کد گزارش: ۳۳۰۱۵۸۱

آشنایی با نهاد قانونگذاری ترکیه

کد گزارش: ۳۳۰۱۵۸۱

۱- پیشینه نهاد قانونگذاری در ترکیه

نخستین قانون اساسی ترکیه - به معنی امروزی آن - در سال ۱۸۷۶ میلادی و در زمان «سلطان عبد الحمید عثمانی» تنظیم و تدوین گردید و به موجب آن پاره‌ای حقوق فردی به مردم اعطا شده و حدود اختیارات قوه مقننه و مجریه تعیین گردید. این قانون اساسی چندان مرعی و مجری نماند و با آغاز مطلق العنانی‌های «سلطان عبد الحمید» دوم، در سال ۱۸۸۰ میلادی لگدکوب امپال سلطان گردید، تا آنکه سرانجام بر اثر فشارهای مردم و گروه‌های سیاسی، در سال ۱۹۰۸ میلادی اعاده شد.^۱

در سال ۱۹۲۰ میلادی و هنگامی که ترکیه درگیر مسائل سیاسی و نظامی و جنگ‌های استقلال و بیرون راندن خارجیان بود، «مصطفی کمال» (آتاتورک) با صدور فرمانی در مارس ۱۹۲۰، تشکیل مجلس کبیر ترکیه را اعلام داشت و قانون اساسی جدیدی تنظیم و به مجلس کبیر ترکیه تسلیم نمود. این قانون اساسی در ژانویه ۱۹۲۱ به تصویب رسید و به موجب آن حاکمیت، بدون هیچ قید و شرطی متعلق به ملت گردید که از طریق مجلس کبیر اعمال می‌شد.

در اکتبر ۱۹۲۳، رژیم جمهوری در ترکیه برقرار شد، رئیس جمهور توسط مجلس کبیر ملی تعیین شده و آتاتورک به عنوان اولین رئیس جمهور ترکیه برگزیده شد و قانون اساسی سال ۱۹۲۱ با مختصر اصلاحاتی تنفیذ گردید، ولی در سال ۱۹۲۴، قانون اساسی جدیدی به تصویب مجلس کبیر ملی رسید. به موجب این قانون اساسی، قوه مقننه فقط از یک مجلس تشکیل می‌شد و در رأس قوه مجریه، رئیس جمهور قرار داشت و امور قضائی کشور را در دادگاه‌های مستقل به نام ملت اداره می‌کرد. در تهیه قانون اساسی سال ۱۹۲۴، قانون اساسی لهستان که با الهام از قانون اساسی سال ۱۸۷۵ میلادی فرانسه تهیه شده بود، پایه و اساس قرار گرفت.^۲

بعد از مه ۱۹۶۰ و متعاقب یک رشته بحران‌های داخلی و سقوط دولت وقت ترکیه به دست نظامیان، کمیته اتحاد ملی قدرت را به دست گرفته و جرح و تعدیلاتی در قانون اساسی سال ۱۹۲۴ داده شد. به موجب یک ماده اصلاحی، مجلس نمایندگان نیز به وجود آمده و پارلمان ترکیه مرکب از دو مجلس گردید و سپس کمیته اتحاد ملی با توافق پارلمان، قانون اساسی جدیدی را طرح ریزی نموده و به تصویب رساند که از ۶ ژوئیه ۱۹۶۱ به مورد اجرا گذاشته شد.

قانون اساسی سال ۱۹۶۱ که به عنوان عکس‌العملی در مقابل سلطه داروغه‌وار «عدنان مندرس»، از آزاد منشانه‌ترین قانون‌های اساسی جهان به شمار می‌رفت، ترکیه را کشوری مبتنی بر اندیشه ملی، دموکراتیک و غیر دینی معرفی می‌کرد که باید بنابر قوانین (اومانستی) مبتنی بر حقوق بشر اداره شود. مهمترین نقص و ضعف این قانون اساسی عبارت بود از: تعبیه یک قوه مجریه ضعیف، قوه مقننه‌ای ناکارآمد، قوه قضائیه‌ای بیش از حد نیرومند، دانشگاه‌هایی که از نظر داخلی کاملاً مستقل بودند و بالاخره فقدان ضوابط و موانعی بر سر راه رویش شتابان گروه‌های سیاسی. این قانون اساسی علاوه بر ۱۵۷ ماده اصلی و ۱۱ ماده موقت، شامل ضمیمه مفصلی از حقوق اساسی و مجموعه‌ای از تمهیدات و پیش‌بینی‌های مربوط به

رفاه اجتماعی و نیز متضمن تحدیداتی برای اختیارات قوه مجریه و تمهیدات سنجیده‌ای برای مقابله و موازنه میان قوای مجریه، مقننه و قضائیه بود.^۳

این قانون اساسی نیز در سال‌های ۱۹۷۱، ۱۹۷۳ و ۱۹۷۴، جرح و تعدیلاتی داده شد و برخی از مواد آن، اصلاح یا حذف و یا مواد تازه‌ای به آن اضافه گردیده است، همین قانون بود که قبل از تدوین قانون اساسی جدید مورد توجه و عمل قرار می‌گرفت.

۲- قانون اساسی جدید ترکیه

به دنبال کودتای نظامی ۱۲ سپتامبر ۱۹۸۰، شورای امنیت ملی به ریاست «ژنرال اورن» که به عنوان رئیس حکومت قدرت را در دست گرفته بود، با عضویت نخست وزیر، رئیس ستاد ارتش، فرماندهان نیروهای مسلح، و وزرای ذی ربط، وظایف مجلس کبیر ملی این کشور را بر عهده گرفت. در ژوئن ۱۹۸۱، این شورا یک «شورای مشورتی ملی» ۱۶۰ نفره را منصوب کرد که کمیته قانون اساسی آن مسئول تدوین یک قانون اساسی جدید بود. ۴۰ نفر از ۱۶۰ نفر عضو شورای مزبور توسط شورای امنیت ملی منصوب شده بودند و ۱۲۰ نفر دیگر نیز توسط شورای امنیت ملی از میان افراد معرفی شده از سوی فرمانداری نظامی ۶۷ استان یا ایالت کشور برگزیده شدند. پیش نویس قانون اساسی مورد نظر در ۱۷ ژوئیه ۱۹۸۱ انتشار یافت. در ۱۵ اکتبر ۱۹۸۱، مجلس مؤسسانی برای بررسی و تدوین نهایی قانون اساسی مزبور تشکیل شد که ۱۶۰ عضو شورای مشورتی ملی به علاوه ۵ عضو شورای امنیت ملی در آن عضویت داشتند. در ۱۶ اکتبر، مهر تمامی احزاب سیاسی کشور منحل شدند، در حالی که همه سیاستمداران و دست اندرکاران سابق سیاست از صحنه کنار گذاشته شده و از شرکت در انتخابات آینده ممنوع گردیده بودند.^۴ پیش نویس قانون اساسی جدید نیز در ۷ نوامبر ۱۹۸۲ طی رفراندومی مورد تأیید قرار گرفت که در آن ۹۸ درصد از رأی دهندگان رضایت خود را از قانون اساسی جدید اعلام کرده بودند.^۵

جالب اینجاست که پیش نویس قانون مذکور قبل از رفراندوم، از طرف محافل آگاه مختلف به عنوان قانونی که اختیارات بیش از حدی برای رئیس جمهور قائل شده و در مقابل، آزادی‌های سیاسی و شخصی محدودی به اتباع ترکیه می‌دهد، مورد انتقاد قرار گرفته بود. البته در توضیح شرکت گسترده مردم در این انتخابات، این مطلب را نباید از نظر دور داشت که عدم شرکت مردم در این رفراندوم، جرم به حساب آمده و برای آن مجازات‌هایی نیز تعیین شده بود.^۶ در بند یک بخش ششم قانون مذکور مقرر شده بود: «با تأیید پیش نویس قانون اساسی از طرف ملت، رئیس شورای امنیت ملی به عنوان رئیس جمهور به مدت هفت سال برگزیده می‌شود».^۷ و بدین ترتیب «ژنرال اورن» به عنوان هفتمین رئیس جمهور و (اولین رئیس جمهور بعد از کودتای ترکیه) برای مدت هفت سال به این سمت برگزیده شده و خود را پیرو تمام عیار «آتاتورک» معرفی نمود. در قانون اساسی جدید، رئیس جمهور بر خلاف گذشته نقشی تشریفاتی نداشته و قدرت واقعی را در دست دارد. یک پارلمان به نام «مجلس کبیر ملی» نیز جایگزین در مجلس قبلی شده است. در سال ۱۹۸۳، تشکیل احزاب آزاد اعلام شده و در انتخابات عمومی، حزب «مام میهن» (آناوطن) که در رأس آن «تورگوت اوزال» قرار داشت با کسب ۷۸۲۳۸۲ رأی و ۲۱۲ کرسی نمایندگی، بیشترین آرا را به خود اختصاص داده و حزب «مردم» (خلق) ۱۱۷ کرسی و حزب «دمکراسی ملی» ۷۱ کرسی را مجلس کسب نمودند.^۸ «اوزال» از طرف «اورن» مامور تشکیل کابینه گردید و از آن زمان به بعد، حکومت ترکیه را در دست

گرفت، تا این که در سال ۱۹۹۰ به ریاست جمهوری برگزیده شد. به موجب قانون اساسی فعلی (۱۹۸۲)، ترکیه دارای حکومت جمهوری لائیک و رژیم پارلمانی چند حزبی است.

قانون اساسی فعلی ترکیه (مصوب ۱۲ سپتامبر ۱۹۸۰)، از هفت فصل و صد و هفتاد و هفت ماده تشکیل شده است. در مقدمه آن چنین آمده است:

«این قانون اساسی در نزد ملت ترک و فرزندان میهن پرست و آزادیخواه آن به امانت سپرده می شود. امید این که با تجسم و درک صحیح تفسیر و اجرای مناسب نسبت به کلام، روح، عقاید، مقاصد و تصمیمات ارائه شده در آن، احترامی در خور وفاداری مطلق به عمل آید.»^۹

۳- قوه مقننه در ترکیه (نهاد قانونگذاری):

۱-۳- شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندهگان

تا قبل از تقدیم لایحه اصلاحیه پنجم دسامبر ۱۹۳۴ توسط «عصمت اینونو»، سن بلوغ سیاسی ۱۸ سال و حق انتخاب کردن و کاندیدا شدن تنها ویژه مردان بود، لیکن با تصویب لایحه مذکور، سن بلوغ سیاسی به ۲۲ سال تغییر یافته و زنان نیز از حق انتخاب شدن و انتخاب کردن بهره مند گردیدند. در قانون اساسی فعلی نیز محدودیت جنسی پیش بینی نگردیده و سن انتخاب کنندگان ۲۱ سال و سن انتخاب شوندهگان ۳۰ سال قید شده است. خدمت کنندگان در ارتش، دانش آموزان مدارس نظامی، افراد بازداشتی و محکومان به زندان، از حق انتخاب کردن محروم گردیده اند.

اشخاص ذیل نیز بر طبق ماده ۷۶ قانون اساسی ترکیه به طور کلی از نامزدی «مجلس کبیر ملی» ترکیه محروم گشته اند:

۱- کسانی که فاقد تحصیلات مقدماتی باشند؛

۲- کسانی که از سمت قانونی یا انجام خدمات دولتی به موجب قانون محروم گردیده اند؛

۳- کسانی که دوره نظام وظیفه عمومی را طی ننموده اند؛

۴- کسانی که مرتکب جرائم عمومی، اختلاس، ارتشاء، دزدی، کلاهبرداری، جعل اسناد، خیانت در امانت شده اند؛

۵- محکومان به یک سال زندان یا بیشتر، اگر چه مورد عفو واقع شده باشند.

اشخاص زیر نیز در صورت استعفا از سمت خویش حق نامزد شدن را دارند:

دارندگان مشاغلی چون قضاوت، وکالت عمومی، اعضای ارگان های عالی قضائی و هیئت آموزشی، مؤسسات عالی تربیتی، خدمتگذاران کشوری، سازمان ها، شرکت های دولتی و سایر کارکنان دولتی که بنا به نوع خدمتشان کارگر محسوب نمی شوند و پرسنل نیروهای نظامی.^{۱۰}

۲-۳- شورای عالی انتخابات

انتخابات تحت اداره عمومی و نظارت ارگان های قضائی انجام می شود. شورای عالی انتخابات تمامی اقدامات اجرایی را به منظور تضمین برگزاری مناسب و منظم انتخابات از آغاز تا پایان آن به انجام رسانده، تحقیق و تصمیم گیری درباره شکایات رسیده در مورد تخلفات (قبل و بعد از رأی گیری) و تعیین زمان برگزاری انتخابات مجدد مجلس اعلا (کبیر) ملی ترکیه را اتخاذ می نماید. هیچ اعتراضی از سوی هیچ مقامی به تصمیم شورای عالی انتخابات وارد نیست و قدرت و عملکردهای شورای عالی انتخابات و دیگر

انجمن‌های انتخاباتی را قانون معین می‌کند.

شورای عالی انتخابات مرکب از هفت عضو اصلی و چهار عضو علی‌البدل است. شش تن از اعضای آن توسط مجلس عمومی دادگاه استیناف^{۱۱} انتخاب شده و پنج تن دیگر توسط مجلس عمومی شورای ایالتی با رأی مخفی و با داشتن اکثریت مطلق، از بین اعضای این مجلس انتخاب می‌شود. رئیس و نایب رئیس نیز با رأی مخفی و کسب اکثریت مطلق از بین اعضا انتخاب می‌گردند.

از بین اعضای شورای عالی انتخابات (منتخب دادگاه عالی استیناف و شورای ایالتی)، دو نفر از هر گروه به قید قرعه به عنوان عضو علی‌البدل تعیین می‌گردند. رئیس و نایب رئیس شورای عالی انتخابات در این قرعه کشی شرکت داده نمی‌شوند. شیوه عمومی عملکرد و نظارت بر رفتارندوم در مورد اصلاحات قانون اساسی نیز مشابه مقررات مربوط به انتخابات نمایندگان است.^{۱۲}

۳-۳- گشایش و تعطیل مجلس

مجلس اعلاای ملی ترکیه بر اساس برنامه، در اول سپتامبر هر سال تشکیل می‌شود و در طی سال، ممکن است حداکثر به مدت سه ماه تعطیلی داشته باشد. در طول تعطیلی یا مرخصی نمایندگان مجلس، ممکن است رئیس جمهور بر اساس نظر خود یا درخواست هیئت وزیران از وی، نمایندگان مجلس را به کار فراخواند. رئیس مجلس نیز می‌تواند بر اساس نظر خود و یا با تقاضای کتبی^۱ نمایندگان، مجلس را به کار فراخواند. در صورتی که مجلس اعلاای ترکیه در طول تعطیلی یا مرخصی به کار خوانده شود، نمی‌توان بدون اولویت دادن به مسئله‌ای که موجب فراخوانی گردیده، مجدداً فعالیتش را تعطیل کند.^{۱۳}

۳-۴- ترکیب قوه مقننه در ترکیه

پیش از کودتای نظامی سپتامبر ۱۹۸۰، مجلس اعلاای ملی ترکیه به عنوان ارگان قانونگذاری این کشور از دو مجلس (شورای ملی (ملیت مجلسی) و سنای جمهوری (جمهوریت سنا تاسو) تشکیل می‌یافت. مجلس (شورای ملی) از ۴۵۰ نماینده به نسبت جمعیت هر ولایت و برای مدت ۴ سال انتخاب می‌شدند. مجلس سنای جمهوری از ۱۸۴ سناتور تشکیل می‌گردید که حدود ۱۵۰ نفرشان طی انتخابات عمومی برای مدت ۶ سال انتخاب می‌شدند و هر دو سال یک بار، یک سوم این عده تعویض می‌گردند. علاوه بر این عده، حداکثر ۱۵ سناتور منصوب توسط رئیس جمهور و عده نامحدودی سناتور مادام‌العمر از جمله اعضای سابق کمیته وحدت ملی و رؤسای سنای جمهوری، اعضای این مجلس را تشکیل می‌دادند.

هر یک از اعضای مجلس اعلاای ملی می‌توانست طرح‌های قانونی برای تصویب به مجلس تقدیم کند، ولی تمام لوایح قانونی، نخست باید در مجلس (شورای ملی) مورد بحث و بررسی قرار می‌گرفت. در مورد مسائل مورد اختلاف دو مجلس (سنا و شورای ملی) که حصول توافق در آن ممکن نبود، تصمیم‌گیری نهایی به کمیته مختلطی از اعضای هر دو مجلس واگذار می‌شد، و منحصرأ مجلس (شورای ملی) حق سؤال و استیضاح داشت.

متعاقب کودتای سپتامبر ۱۹۸۰، هیئت حاکمه نظامی کشور، این پارلمان دو مجلسی را تعطیل کرد. با تنفيذ قانون اساسی جدید در سال ۱۹۸۲ میلادی، پارلمان جدید یک مجلسی تحت همان نام جانشین پارلمان دو مجلس قدیمی گردید.^{۱۴} بر طبق ماده ۷۵ قانون اساسی ترکیه، مجلس اعلاای ملی این کشور مرکب از ۴۰۰ نماینده است که به وسیله رأی عمومی ملت انتخاب می‌شوند.^{۱۵}

در انتخابات سال ۱۹۸۷ طی اصلاحیه‌ای، تعداد اعضای مجلس اعلاای ملی به ۴۵۰ نفر رسید.^{۱۶} در

انتخابات اکتبر ۱۹۹۱ که حزب راه راست (TPP) توانست با کسب ۲۷ درصد از آرا، ۱۷۸ کرسی نمایندگی را تصاحب نماید، تغییری در تعداد اعضای مجلس اعلاى ملی صورت نگرفت. ۱۷ اما طی انتخابات اخیر که در تاریخ ۲۴ دسامبر ۱۹۹۵ صورت گرفت، تعداد اعضای مجلس اعلا به ۵۵۰ عضو افزایش یافت.

اصل ۷۷ قانون اساسی ترکیه تأکید دارد که انتخابات مجلس اعلا هر ۵ سال یک بار برگزار می شود. ممکن است بر اساس شرایط مندرج در قانون اساسی و با تصمیم رئیس جمهور انتخابات جدید صورت گیرد. نماینده ای که دوره نمایندگی اش به پایان رسیده، می تواند دوباره انتخاب گردد. در مواقعی که تصمیم به انتخابات جدید گرفته می شود، مجلس تا برگزاری انتخابات جدید، به قوت خود باقی می ماند. ۱۸

مجلس اعلاى ملی ترکیه دارای یک رئیس است که از میان نمایندگان که پس از ده روز از گشایش مجلس نامزد شده باشند، با کسب $\frac{2}{3}$ اکثریت کل آرای اعضا در نوبت اول و دوم، و اخذ اکثریت مطلق در نوبت سوم، انتخاب می شود. در صورت عدم حصول چنین اکثریتی، در نوبت چهارم میان دو تن از کاندیداهایی که بیشترین رأی را کسب کرده اند، رأی گیری به عمل آمده و فردی که بیشترین رأی را به دست آورد، انتخاب می گردد. این انتخابات باید ظرف ده روز پس از پایان مهلت ثبت نام نامزدها صورت پذیرد. ۱۹

همچنین مجلس اعلاى ملی ترکیه دارای هیئت رئیسه ای متشکل از: رئیس مجلس، نواب رئیس، منشیان و کادر اداره کننده که از میان اعضای مجلس انتخاب می شوند است. رئیس و نواب رئیس مجلس اعلاى ملی نمی توانند در فعالیت ها و مذاکرات حزب سیاسی یا گروه حزبی که آنها در آن عضویت دارند در داخل و خارج مجلس شرکت نمایند. مگر مواردی که از وظایفشان باشد. در این حالت، رئیس مجلس یا نایب رئیس که ریاست جلسه را بر عهده دارد، رأی نمی دهد. ۲۰

۵-۳- حد نصاب مورد نیاز برای تشکیل جلسات و اخذ تصمیمات

مجلس اعلاى ملی ترکیه با حضور حداقل $\frac{1}{3}$ اعضا تشکیل جلسه می دهد و با اکثریت مطلق اعضای حاضر در جلسه اتخاذ تصمیم می نماید. حد نصاب لازم برای تصمیم گیری تحت هیچ شرایطی نباید از $\frac{1}{3}$ به علاوه یک از کل اعضا کمتر باشد. اعضای هیئت وزیران ممکن است در مواقعی که قادر به حضور در مجلس نیستند، وزیری را به نمایندگی از سوی خود به منظور دادن رأی از طرف آنان، به مجلس معرفی نمایند. هر چند یک وزیر با احتساب رأی خود، حق دادن پیش از دو رأی را ندارد. ۲۱

۶-۳- وظایف و اختیارات پارلمان ترکیه

الف - وضع و اصلاح و لغو قوانین:

حکومت ترکیه دارای سیستم تفکیک قوا نبوده و علی رغم این که حاکمیت مردم در خصوص قانون گذاری طبق قانون اساسی به مجلس واگذار گردید، اما به موجب ماده ۸۸، در کنار مجلس به هیئت وزیران نیز قدرت قانون گذاری داده شده است، اما با توجه به مواد ۹۱ و ۱۱۵ و ۱۲۴ قانون اساسی، این حق هیئت وزیران محدود است به:

۱- صدور احکام با پشتوانه قانونی؛

۲- وضع مقررات مربوط به شیوه اجرای قوانین یا طراحی امور تنظیم شده توسط قانون در چارچوب قوانین موجود، که این قوانین مانند قوانین مصوب پارلمان به امضای رئیس جمهور رسیده و مراحل ابلاغ را به شیوه مرسوم طی می کند؛

۳- صدور قوانین فرعی به منظور تضمین به کارگیری قوانین و مقررات که از سوی نخست وزیر، وزرا و

اشخاص حقوقی دولتی وضع شده و صرفاً باید در روزنامه رسمی به چاپ برسد. بنابراین، علاوه بر کابینه. حق قانونگذاری به اشخاص حقوقی دولتی نیز واگذار شده است.

قوانین مصوب پارلمان توسط رئیس جمهور ابلاغ شده و در صورتی که رئیس جمهوران را برای ابلاغ مناسب نبیند، با ذکر دلایل جهت بررسی بیشتر به مجلس اعاده می‌شود. این مورد شامل قوانین بودجه ای نمی‌گردد.^{۲۲}

ب - تصویب معاهدات بین المللی: انعقاد معاهدات با دولت‌های خارجی و سازمان‌های بین المللی. منوط به توافق مجلس اعلاى ملی ترکیه و با تصویب قانون معاهدات می‌باشد.

قرارداد مربوط به اجرای معاهدات بین المللی، روابط اقتصادی یا بازرگانی و حقوق خصوصی افراد باید ابلاغ شده و سپس اجرا گردد. قرارداد ادعای مربوط به روابط فنی و اقتصادی و بازرگانی یک ساله یا کمتر از آن، مشروط به این که تعهد مالی برای دولت ایجاد نموده و نسبت به موقعیت افراد یا حقوق مالی شهروندان ترک ساکن خارج تعدی ننماید، تنها با اعلام به اجرا در آمده و نیاز به توافق مجلس ندارد.^{۲۳}

ج - نظارت پارلمانی: مجلس این حق را به وسیله رأی اعتماد هنگام شروع به کار و هنگام انجام وظیفه. سؤالات، پیگیری‌های پارلمانی، مباحثات عمومی، استیضاح و بازجویی پارلمانی اعمال می‌نماید.^{۲۴}

د - تفویض اختیار به هیئت دولت به منظور صدور احکام حکومتی با داشتن پشتوانه قانونی در موارد خاص: هیئت وزیران با اجازه مجلس ترکیه، مختار به صدور احکام حکومتی با داشتن پشتوانه قانونی بوده و در زمینه حقوق و وظایف فردی و سیاسی، صرفاً در دوران حکومت نظامی و اعلام وضعیت فوق العاده که توسط رئیس جمهور اعلام می‌گردد، اختیار صدور احکام حکومتی از پشتوانه قانونی برخوردار خواهد بود. زمان، حدود، تنفیذ اختیار، اصول احکامی که پشتوانه قانونی دارد و این که آیا بیش از یک حکم در همان زمان صادر می‌گردد یا خیر، توسط قانون معین می‌شود.

استعفا یا سقوط هیئت وزیران یا اتمام دوره قانونگذاری، موجب فسخ یا اتمام دوره اختیار و گذار شده نمی‌شود. مجلس قبل از پایان دوره تعیین شده. این موضوع را که آیا قدرت قانونی مذکور پایان یافته یا هنوز ادامه دارد، مشخص می‌نماید.

این احکام از روز انتشار در روزنامه رسمی، واجد قدرت قانونی می‌شوند. اگر چه در متن قانون، زمان لازم الاجرا شدن احکام مذکور اعلام شده و در همان روز انتشار به مجلس اعلا نیز تسلیم می‌گردد، این احکام در مجلس با اولویت و به طور فوق العاده به بحث گذاشته می‌شود و در صورت رد از سوی مجلس. در روزنامه رسمی از روز انتشار اثر ساقط می‌باشد.^{۲۵}

ه - تصویب لایحه بودجه و لایحه قانونی هزینه قطعی: مخارج دولت و بنگاه‌های دولتی دارای شخصیت حقوقی، غیر از مؤسسات اقتصادی دولتی، توسط بودجه سالانه معین می‌شود و مقرراتی جز آنچه در بودجه مربوطه گنجانده شده، به قانون بودجه افزوده نمی‌گردد.

از آنجا که مجلس دارای کمیسیون‌های تخصصی می‌باشد، هیئت وزیران حداقل ۷۵ روز قبل از شروع سال مالی، لایحه بودجه عمومی و کمکی را به همراه گزارشی که در بردارنده تخمین بودجه ملی است، به مجلس تقدیم می‌کند و این لایحه توسط کمیسیون بودجه‌ای متشکل از ۴۰ عضو، بررسی می‌گردد و ظرف ۵۵ روز مورد قبول و سپس مورد بررسی مجلس واقع می‌گردد و در جریان بحث و بررسی، پیشنهادهایی مبنی بر افزایش هزینه‌ها یا کاهش درآمد توسط مجلس ارائه نمی‌شود، به دلیل این که تا قبل از شروع سال

مالی در مورد آن اتخاذ تصمیم نمایند. لایحه حساب‌های قطعی ظرف مدت ۷ ماه (در صورتی که قانون، زمان کمتری قائل شده باشد آن زمان اعمال می‌شود) مانده به پایان سال مالی مربوطه باید توسط هیئت دولت به مجلس ارائه گردد و دیوان بازرسی مجلس پس از ۷۵ روز از تاریخ واگذاری، به تحقیق پرداخته و نظر انطباقی خود را ارائه می‌نماید.

لایحه حساب‌های قطعی به همراه لایحه قانونی بودجه سال مالی جدید، به نظرخواهی مجمع عمومی کمیسیون تشخیص گذارده شده و کمیسیون مذکور لایحه قانونی بودجه را به همراه لایحه حساب‌های قطعی به مجلس ارائه کرده و مجلس همزمان با لایحه بودجه، در مورد آن اتخاذ تصمیم می‌نماید. مجلس بر حساب‌های مؤسسات اقتصادی دولتی که مخارج آنان در بودجه سالانه پیش‌بینی نمی‌شود و سهامی که نیمی از سرمایه آن متعلق به دولت است نظارت و بازرسی نموده و اصول این بازرسی را قانون معین می‌نماید.^{۲۶}

و - اعلان جنگ: در مورد اعلان حالت جنگ در موارد مشروع براساس حقوق بین‌الملل (به جز در مورد پیمان‌های بین‌المللی که ترکیه عضو آن است)، اعزام نیروهای نظامی ترکیه به کشورهای خارجی براساس احکام مراجع بین‌المللی، اجازه دادن به نیروهای نظامی برای اقامت در ترکیه و در مواقعی که کشور مورد تجاوز قرار گیرد و دوره مجلس نیز به پایان رسیده یا موقتاً تعطیل باشد و تصمیم‌گیری در خصوص به کارگیری نیروهای نظامی ضروری باشد، رئیس‌جمهور اتخاذ تصمیم می‌نماید.^{۲۷}

ز - اتخاذ تصمیم در مورد اعلان عفو عمومی و عفو مجرمان: به استثنای افرادی که به ارتکاب اعمال مذکور در ماده ۱۴ قانون اساسی ترکیه دست زده‌اند. حق بخشایش و تنزیل درجه کیفر محکومان در ترکیه، در اختیار مجلس قرار دارد.

ح - تطابق احکام دادگاه‌ها: در مورد محکومان به مرگ و اتخاذ تصمیم در مورد چاپ پول و رسیدگی به دادخواست شهروندان در خصوص مسائل خود یا مسائل عمومی.

ط - انتخاب رئیس‌جمهور: برای یک دوره ۷ ساله که بارأی اکثریت^۲ اعضای مجلس که دارای ۴۰ سال سن و بالاتر و تحصیلات عالی بوده و از بین شهروندانی که حائز شرایط نمایندگی و شرایط مذکور باشند، صورت می‌گیرد. در صورت عدم کسب اکثریت مذکور در نوبت‌های اول و دوم، پس از حداقل سه روز برای بار سوم رأی‌گیری می‌شود و نامزدهایی که اکثریت مطلق آرا را کسب نمایند انتخاب می‌شوند و در صورت عدم امکان کسب چنین اکثریتی بین دو تن از کاندیداهایی که در نوبت سوم بیشترین آرا را به دست آورده‌اند، مجدداً رأی‌گیری به عمل آمده و در صورت عدم کسب اکثریت مطلق در این نوبت، فوراً انتخابات عمومی جدیدی برای مجلس اعلی ملی انجام می‌پذیرد.^{۲۸}

ی - تأثیر تصمیم رئیس‌جمهور در اعلام حالت فوق‌العاده: و تجدید آن برای حداکثر هر بار ۴ ماه دیگر به درخواست هیئت وزیران و همچنین تأیید تصمیم رئیس‌جمهور مربوط به حکومت نظامی که به درخواست هیئت دولت صورت می‌پذیرد و کاهش یا تجدید یا رفع دوره حکومت نظامی و تجدید آن، همانند حالت فوق‌العاده می‌باشد.

ک - اصلاح قانون اساسی: اصلاحیه مالی قانون اساسی با پیشنهاد حداقل^۱ اعضای مجلس اعلی ملی صورت گرفته و با تصویب اکثریت^۲ اعضای مجلس صورت می‌پذیرد. این اصلاحیه‌ها نیز همانند سایر قوانین برای ابلاغ نزد رئیس‌جمهور ارسال شده و در صورت ارجاع به مجلس برای بررسی بیشتر و

تصویب مجدد مجلس بدون هیچ‌گونه تغییری، رئیس جمهور می‌تواند اصلاحیه‌های مذکور را به همه پرسی بگذارد و این اصلاحات باید در روزنامه رسمی چاپ و منتشر گردد.

۷-۳- مصونیت پارلمانی

نمایندگان مجلس از مصونیت پارلمانی و از حق عدم تعرض و عدم مسئولیت برخوردارند و در صورت انتخاب مجدد، مجلس در مورد تجدید مصونیت آنها تصمیم می‌گیرد. همچنین کلیه وزرای غیر عضو مجلس با ادای سوگند مخصوص نمایندگان، در طول وزارت به قوانین و شرایط مربوط به نمایندگی پایبند بوده و از مصونیت پارلمانی برخوردارند و مانند نمایندگان حقوق و مزایا دریافت می‌دارند.^{۲۹}

اعضای مجلس اعلاای ملی در مقابل آرا و اظهاراتشان در رابطه با فعالیت‌های پارلمانی، و نقطه نظراتی که در مجلس بیان می‌دارند و برای تکرار یا فاش کردن این نظرات در خارج از مجلس، مسئول نیستند، مگر این‌که مجلس با پیشنهاد هیئت رئیسه برای آن اجلاس تصمیم دیگری اتخاذ کند.

نمایندگانی را که متهم به ارتکاب عمل خلافی در قبل یا بعد از انتخاب شدن باشند نمی‌توان بازداشت، بازجویی، توقیف یا محاکمه نمود، مگر این‌که مجلس در آن مورد تصمیم اتخاذ نماید. این مقررات، مواردی را که عضو مجلس هنگام ارتکاب جرمی که مستوجب جریمه‌ای سنگین است دستگیر می‌گردد و نیز موارد موضوع ماده ۱۴ قانون اساسی در صورتی که تحقیقات قبل از انتخاب شدن آغاز شده باشد، در بر نمی‌گیرد. در این موارد مقام ذی ربط، مجلس اعلاای ملی را صریحاً و مستقیماً در جریان امر قرار می‌دهد. اجرای حکم قضائی صادره در مورد نماینده مجلس ملی - چه قبل و چه بعد از انتخاب شدن - به بعد از پایان دوره نمایندگی موکول می‌گردد و محدودیتی در دوره نمایندگی اعمال نمی‌شود.

تحقیق و پیگرد قضائی نماینده‌ای که مجدداً انتخاب شده، بستگی به تجدید مصونیت توسط مجلس دارد. گروه‌ها و احزاب سیاسی نباید در مورد امنیت پارلمانی در مجلس اعلاای ملی به بحث بنشینند.^{۳۰}

۸-۳- حقوق ماهانه نمایندگان

حقوق و مزایای اعضای مجلس اعلاای ملی را قانون تنظیم می‌کند. مبلغ حقوق ماهانه نباید از حقوق بالاترین مستخدم دولت تجاوز بکند و همچنین موجب مسافرت نباید از نصف حقوق فرد تجاوز نماید. حقوق و مزایای پرداختی به نمایندگان مجلس اعلاای ملی موجب تعویق پرداخت حقوق بازنشستگی و منافع مشابه توسط سازمان‌های تأمین اجتماعی نمی‌گردد. حداکثر حقوق و مزایای سه ماه، ممکن است از پیش پرداخت شود.^{۳۱}

۹-۳- دیوان قانون اساسی

قانون اساسی ترکیه از ماده ۱۴۶ تا ماده ۱۵۳ به طور صریح به دیوان قانون اساسی اشاره نموده است. الف - تشکیلات: دیوان قانون اساسی از ۱۱ عضو اصلی و ۴ عضو علی‌البدل تشکیل می‌شود. ۲ عضو اصلی و ۲ عضو علی‌البدل از دیوان عالی استیناف، ۲ عضو اصلی و یک عضو علی‌البدل از شورای کشوری، یک عضو از دادگاه عالی نظامی استیناف، یک عضو از دادگاه عالی اداری نظامی، یک عضو از دیوان بازرسی، سه نامزد معرفی شده برای هر منصب خالی که مجمع عمومی قضات آن را از میان رئیس و اعضای دادگاه‌ها با رأی اکثریت مطلق انتخاب می‌نماید، یک عضو توسط رئیس جمهور از میان لیست ارائه شده از سوی شورای عالی آموزش که از میان اعضای کادر آموزشی مؤسسات عالی آموزشی که در شورا عضویت ندارد تهیه گردیده است و ۳ عضو اصلی و یک عضو علی‌البدل از میان حقوق‌دانان و مدیران ارشد اداری، انتخاب و

همگی توسط رئیس جمهور منصوب می‌گردند. شرایط انتصاب به عنوان عضو اصلی یا علی‌البدل دیوان قانون اساسی، از میان کادر آموزشی مؤسسات عالی حقوقدانان و مدیران ارشد اداری منوط به داشتن سن بالاتر از ۴۰ سال، تکمیل تحصیلات عالی، سابقه حداقل ۱۵ سال عضویت در کادر آموزشی مؤسسات آموزش عالی، یا حداقل ۱۵ سال کار در خدمات دولتی یا حداقل ۱۵ سال کار وکالت است.

دیوان قانون اساسی دو نفر را به عنوان رئیس و نایب رئیس از میان اعضای اصلی خود برای مدت ۴ سال انتخاب می‌کند. این انتخاب با رأی مخفی و کسب اکثریت مطلق آرای اعضا صورت می‌گیرد و ممکن است در پایان دوره خدمتشان مجدداً انتخاب گردند.^{۳۲}

ب - ختم عضویت: اعضای دیوان قانون اساسی در سن ۶۵ سالگی بازنشسته می‌شوند. اگر عضوی از دیوان قانون اساسی به انجام خلافی که مستوجب برکناری او از سمتش در قوه قضائیه است محکوم شود، عضویت وی خود به خود منع می‌گردد و در صورتی که عضوی به علت بیماری قادر به انجام وظایفش نباشد، با تصمیم اکثریت مطلق آرای اعضا، عضویت وی پایان می‌یابد.^{۳۳}

ج - اختیارات و فعالیت‌ها: دیوان قانون اساسی به بررسی مطابقت شکل و محتوای قوانین، احکام دارای پشتوانه قانونی و آیین‌نامه داخلی مجلس اعلاای ملی با قانون اساسی می‌پردازد. در مورد اصلاحات قانون اساسی، تنها به بررسی صوری آنها اکتفا می‌گردد. در شرایط وقوع حالت فوق‌العاده، حکومت نظامی یا جنگ، هیچ اقدامی در جهت بررسی عدم مطابقت صوری و ماهوی در مورد احکام دارای پشتوانه قانونی صورت نمی‌گیرد.

رسیدگی صوری به قوانین محدود است به این که آیا در آخرین رأی‌گیری اکثریت مورد لزوم کسب گردیده است. رسیدگی به اصلاحات قانون اساسی نیز محدود به این می‌گردد که آیا در مراحل پیشنهاد و رأی‌گیری، اکثریت مورد لزوم به دست آمده و این که آیا با ممنوعیت بحث در روش‌های فوریتی موافقت به عمل آمده است. رسیدگی ماهوی ممکن است با درخواست رئیس جمهور یا تقاضای $\frac{1}{5}$ از اعضای مجلس اعلاای ملی به عمل آید. تقاضاهای مربوط به نقض ماهوی نباید بیش از ۱۰ روز پس از تاریخ اعلام آن به صورت پذیرد.

دیوان قانون اساسی به عنوان دیوان عالی، صلاحیت محاکمه رئیس جمهور، اعضای هیئت وزیران، رئیس و اعضای دیوان قانون اساسی، دیوان عالی استیناف شورای کشوری، دادگاه عالی نظامی استیناف، دادگاه عالی اداری اداره نظامی، دادستان کل کشور، معاون دادستان کل کشور، رئیس معاون شورای عالی قضات و دادستان‌ها، رئیس و معاون دیوان بازرسی را دارد. دادستان کل کشور یا معاون دادستان کل کشور در دیوان عالی به عنوان دادستان عمل می‌کند. حکم دیوان عالی حکمی است قطعی. دیوان قانون اساسی سایر وظایفی را که قانون اساسی بدان محول نموده به انجام می‌رساند.^{۳۴}

د - عمل و شیوه محاکمه: دیوان قانون اساسی با حضور رئیس و ۱۰ عضو تشکیل جلسه داده و با اکثریت مطلق، اتخاذ تصمیم می‌نماید. تصمیم در مورد فسخ اصلاحات قانون اساسی با اکثریت $\frac{2}{3}$ آرای اعضا اتخاذ می‌شود. دیوان قانون اساسی در رسیدگی و اتخاذ تصمیم، به تقاضاهای فسخ در زمینه نقض ماهوی اولویت قائل می‌گردد. سازماندهی و شیوه دیوان قانون اساسی را قانون تعیین کرده و روش تقسیم کار بین اعضا را آیین‌نامه داخلی که توسط دیوان تهیه شده است مشخص می‌کند.

دیوان قانون اساسی به جز در مواردی که به عنوان دیوان عالی عمل می‌کند، بر اساس پرونده‌ها به بررسی

می‌پردازد، هر چند ممکن است در مواقع ضروری، از افراد مطلع حضوراً توضیح بخواهد.^{۳۵}

ه - اعمال فسخ: رئیس جمهور، گروه حزبی پارلمانی صاحب قدرت، گروه حزبی پارلمانی مخالف و حداقل $\frac{1}{5}$ از اعضای مجلس اعلاى ملی می‌توانند بر اساس اظهار عدم مطابقت صوری و ماهوی در مورد احکامی که دارای پشتوانه قانونی است، آیین نامه داخلی مجلس اعلاى ملی و مواد مقررات ویژه آن، از دیوان قانون اساسی تقاضای اعمال فسخ نمایند. در صورتی که حزب پارلمانی صاحب قدرت، بیش از یکی باشد، حق اقدام برای اعمال فسخ از آن حزبی است که دارای تعداد نمایندگان بیشتری می‌باشد.^{۳۶}

و - محدودیت زمانی برای اعمال فسخ: حق اقدام مستقیم برای اعمال فسخ به دیوان قانون اساسی، ۶۰ روز پس از انتشار قوانین، احکام دارای پشتوانه قانونی و آیین نامه‌های مورد اعتراض، در روزنامه رسمی به پایان می‌رسد.^{۳۷}

ز - بحث عدم مطابقت با قانون اساسی در دیگر دادگاه‌ها: اگر محکمه‌ای که موضوعی را بررسی می‌کند به نتیجه عدم مطابقت قانون با حکم دارای پشتوانه قانونی، با قانون اساسی برسد، یادر صورتی که به جدی بودن ادعای عدم مطابقت با قانون اساسی که از سوی یکی از احزاب تسلیم شده، متقاعد گردد، تا تصمیم‌گیری دیوان قانون اساسی، رسیدگی به موضوع را به تعویق می‌اندازد. در صورتی که دادگاه به جدی بودن ادعای عدم مطابقت با قانون اساسی متقاعد نشود، به وسیله مقام ذی صلاح استیناف در مورد ادعا و اصل حکم قضاوت، تصمیم اتخاذ می‌شود.

دیوان قانون اساسی ظرف مدت پنج ماه از دریافت موضوع، مباحثه در مورد آن، تصمیم‌گیری و اعلام نظر عمومی می‌نماید. اگر در ظرف این مدت تصمیمی اتخاذ نشود، محکمه بر اساس مقررات قانونی موجود، موضوع را بررسی می‌کند، هر چند در صورتی که تصمیم دیوان قانون اساسی قبل از اختتام مورد اتخاذ شود، محکمه موظف است با آن موافقت نماید. هیچ ادعایی مبنی بر عدم مطابقت با قانون اساسی در مورد مقرراتی که یک بار مورد بررسی قرار گرفته به عمل نمی‌آید، مگر این که مدت ۱۰ سال از انتشار تصمیم دیوان قانون اساسی مبنی بر رد استحقاق تقاضا در روزنامه رسمی سپری شده باشد.^{۳۸}

ح - تصمیمات دیوان قانون اساسی: تصمیمات دیوان قانون اساسی قطعی بوده و تصمیمات مبنی بر فسخ، بدون ذکر کتبی دلایل به اطلاع عموم نمی‌رسد. در جریان فسخ قانون یا احکام دارای پشتوانه قانونی، دیوان قانون اساسی به عنوان ارکان قانونگذار عمل نمی‌کند و حکم را برای اجرای جدید ارجاع می‌دهد.^(۳۹)

۴- احزاب سیاسی و پارلمان (نظام حزبی در ترکیه)

تشکیل، فعالیت‌ها، نظارت و انحلال احزاب سیاسی به وسیله قوانین و مقررات قانون اساسی سال ۱۹۸۲ و قانون احزاب سیاسی مصوب ۲۲ آوریل ۱۹۸۲ تنظیم می‌شود. همه شهر و نندان ترکیه (به استثنای کارمندان دولتی و اعضای نیروهای مسلح)، که سن آنها بالای ۲۰ سال است می‌توانند به عضویت احزاب سیاسی در آمده و یا حزب تشکیل دهند، به شرط آن که خود را باروش‌ها و مقررات مربوط تطبیق داده و با آنها در ارتباط باشند. کسب مجوز قبلی برای تشکیل یک حزب سیاسی لازم نیست. احزاب مجازند که آزادانه و بر طبق مواد قوانین مربوطه و قانون اساسی فعالیت کنند.

قانون اساسی مقرر نموده است که اعمال و تصمیمات داخلی سیاسی باید با مقررات دمکراتیک مطابقت داشته باشد. بازرسی یا رسیدگی مالی احزاب نیز فقط به وسیله دادگاهی که براساس قانون اساسی تشکیل

یافته انجام می‌پذیرد. سازماندهی یک حزب سیاسی، ارگان‌های مرکزی، سازمان‌های ایالتی و شهری و گروه حزبی پارلمانی را در بر می‌گیرد. همه احزاب سیاسی باید دفتر مرکزی خود را در آنکارا تأسیس نمایند و تشکیل مراکز احتیاج به امضای حداقل ۳۰ شهروند ترک که شرایط رأی دادن برای پارلمان را داشته باشند، دارد. بیشترین اعتبار در داخل حزب سیاسی از آن اساسنامه خود حزب است. سازمان مرکزی حزب سیاسی، اساسنامه، رهبر حزب، هیئت مرکزی تصمیم‌گیری و اجرایی، هیئت انضباطی و انجمن حزبی را در بر می‌گیرد.^{۴۰}

نظام چند حزبی در حیات سیاسی ترکیه، پدیده نسبتاً جدیدی است که به تدریج از انحصار حزبی اولیه حزب تاریخی جمهوریخواه خلق سر بر آورده است. حزب جمهوریخواه خلق که در سال ۱۹۲۳ میلادی توسط آتاتورک تأسیس شد، تا سال ۱۹۵۰ میلادی که نخستین انتخابات واقعاً آزاد کشور برگزار گردیده، تقریباً فارغ از هر گونه رقابت جدی قدرت را در قبضه خود داشت. در ژانویه ۱۹۷۸ نیز تحت رهبری «بولنت اجویت»، به عنوان یکی از شرکای ائتلاف حاکم، مجدداً به قدرت رسید. در انتخابات سال ۱۹۵۰ میلادی، حزب دمکراتیک که در سال ۱۹۴۶ میلادی، توسط «عدنان مندرس» و «جلال بایار» تأسیس گردیده بود، به قدرت رسید و در سراسر دهه بعد، یعنی از مه ۱۹۵۰ تا کودتای نظامی مه ۱۹۶۰ که طی آن این حزب منحل گردیده و رهبران آن دستگیر و محاکمه شدند، بر مسند قدرت ماند. بعد از کودتای مزبور، بسیاری از اعضای حزب دمکراتیک به حزب عدالت پیوستند. سال‌های بعد از ۱۹۶۰ میلادی، ترکیه شاهد تأسیس بیش از ۹ حزب بود که نماینده ایدئولوژی‌های سیاسی گوناگونی بودند.^{۴۱}

تا پیش از کودتای سپتامبر ۱۹۸۰، احزاب سیاسی فعال در این کشور عبارت بود از:

- ۱- حزب عدالت ۲- حزب جمهوریخواه خلق ۳- حزب دمکراتیک ۴- حزب سلامت ملی
- ۵- حزب جمهوریخواه اعتماد ۶- حزب حرکت ملی ۷- حزب ملت ۸- حزب وحدت ترکیه ۹- حزب نظم ملی ۱۰- حزب سوسیالیست کارگران ۱۱- حزب کارگر ترکیه ۱۲- حزب کمونیست ترکیه.

فعالیت‌های حزبی در ترکیه را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود:

الف- احزابی که فعالیتشان رسمی و قانونی است؛^{۴۲}

ب- گروه‌های غیر پارلمانی؛^{۴۳}

ج- احزاب غیر قانونی.^{۴۴}

۱-۴- احزاب رسمی

بر اساس آمار منتشر شده توسط وزارت کشور ترکیه در اول ژوئن ۱۹۹۰ لیست احزابی که بر اساس قانون احزاب و به طور رسمی در این کشور فعالیت می‌کنند به شرح زیر است:

جدول شماره (۱-۴). احزاب رسمی فعال در ترکیه

حزب	سال تاسیس	رهبر حزب
حزب رفاه	۱۹۸۳/۷/۲۹	نجم‌الدین اربکان
حزب راه راست	۱۹۸۳/۶/۲۳	سلیمان دمیرل (مؤسس)، رهبر فعلی تانسو چیلر
حزب مام‌میهن	۱۹۸۳/۵/۲۰	یلدریم آق‌یلوت
حزب مردمی سوسیال دمکرات	۱۹۸۳/۵/۲۰	اردال اینونو
حزب کارگر ملی‌گرا	۱۹۸۳/۷/۷	آلپ ارسلان تورکش
حزب پرچم	۱۹۸۳/۷/۲۹	یساریورکون
حزب دمکراسی اصلاح طلب	۱۹۸۴/۳/۲۱	ایکوت ادیلی
حزب چپ دمکراتیک	۱۹۸۵/۱۱/۱۴	بولنت اجویت
حزب سوسیالیست	۱۹۸۸/۲/۱	فریت ایزور
حزب سبزه‌ها	۱۹۸۸/۶/۶	سالال اتین بدری ارت
حزب جوان جمهوریخواه	۱۹۸۸/۱۰/۴	گوخان اولی اوغلی
حزب مردم	۱۹۹۰/۳/۲۶	اسزای کرکوک
حزب مرکزی دمکراتیک	۱۹۹۰/۵/۱۷	بدرتین دلمان

۲-۴- گروه‌های غیر پارلمانی

۱- حزب کارگران (IP): حزب کارگران جانشین حزب سوسیالیست می‌باشد که در فوریه ۱۹۸۸ به عنوان اولین تشکیلات آشکار سوسیالیستی بعد از کودتای ۱۹۸۰ ایجاد شد. این حزب خواهان خروج ترکیه از «ناتو» و ملی کردن اقتصاد می‌باشد. متعاقباً اظهار شد که حکومت در صدد الغای حزب کارگران به دلیل مخالفت برخی از برنامه‌های آن با قانون اساسی است. اما دیوان قانون اساسی بر خلاف آن رأی داد. به این حزب اجازه داده نشد که در انتخابات سال ۱۹۹۱ میلادی شرکت نماید. در اواسط سال ۱۹۹۲، به رای دیوان تغییر یافته و از محدودیت حزب به خاطر «فعالیت آن در مقابل غیر قابل تجزیه بودن» پشتیبانی کرد. رهبران این حزب «فریت ایل سور» و «یالچین بویوکداغلی» هستند.

۲- حزب وحدت سوسیالیستی: حزب وحدت سوسیالیستی در فوریه ۱۹۹۱ توسط اعضای مختلف گروه‌های جناح چپ تشکیل شد. سابقاً دارای ۴ کرسی بود. این حزب معمولاً نماینده‌ای در مجلس اعلای ملی ندارد. رهبران این حزب «کمال آنادل»، «سادون آن» و «آلین دیکمن» می‌باشند.

دیگر گروه‌های غیر پارلمانی که شامل پنج گروه دست راستی و پنج گروه دست چپی است، از ژوئیه ۱۹۹۳ شکل گرفت. گروه‌های دست راستی شامل حزب دمکرات، (به رهبری «هایوتین ارکمن»)، حزب تحول بزرگ (به رهبری، «آیدین مندرس»)، حزب جمهوری دمکرات، (به رهبری «جوان رهبر» و به رهبری، «جوکان اولیا اوغلی»)، حزب رستاخیز (به رهبری «سفیر کرکوک») و حزب احیا (به رهبری «حسن جلال گوز») بود.

گروه‌های دست چپی نیز شامل حزب دمکراسی (به رهبری «یاشار کایا»)، حزب سبزه‌ها (به رهبری «آیدین ایاز»)، حزب سوسیالیست ترکیه (به رهبری «علی اوندس»)، حزب انقلاب سوسیالیست (به رهبری «جنان بیچاکچی») و حزب کارگران سوسیالیست (به رهبری «تورگت کوچاگ») بود.

۳-۴ احزاب غیر قانونی

حزب وحدت کمونیستی ترکیه: (Tbkp): حزب وحدت کمونیستی ترکیه در سال ۱۹۸۸ میلادی با ادغام

حزب کمونیست ترکیه و حزب کارگر ترکیه به وجود آمد. این حزب که طرفدار شوروی بود، فعالیتش از سال ۱۹۲۵ ممنوع شده بود. فرماندهی مرکزی این حزب در اروپای شرقی مستقر بوده و طرفداران زیادی را از طریق تبعیدیان و آوارگان که ترکیه را در دهه ۱۹۳۰ و ۱۹۴۰ ترک کرده بودند، به دست آورده بود. اگر چه این حزب غیر قانونی باقی مانده است، اما فعالیتش در داخل ترکیه از سال ۱۹۸۳ دوباره شروع شده و اولین کنگره‌اش را که بیش از ۵۰ سال تشکیل نشده بود، تشکیل داد. رهبر با سابقه این حزب، «بهیچ بوران» است که در اکتبر ۱۹۸۷ از دنیا رفت.

در کمتر از ۲ هفته پس از انتخابات نوامبر ۱۹۸۷، دبیر کل TKD، «صیدر کوتلو» و دبیر کل IIP، «ینهان سارگین اربین» با هدف ایجاد یک ساختار جدید به ترکیه بازگشتند. با دستگیری آنها در هنگام ورود، این دو شخص در دسامبر همان سال به اتهام رهبری یک سازمان غیر قانونی، انتشار تبلیغات کمونیستی و توهین به مقامات دولتی، به زندان محکوم شدند، آنها در اوایل سال ۱۹۹۰، با رأی بعدی دیوان قانون اساسی مبنی بر تأیید ممنوعیت حزب، آزاد شدند.

طی انتخاباتی که در ۲۴ دسامبر ۱۹۹۵ در ترکیه انجام گرفت، احزاب رسمی فوق اکثر کرسی‌های پارلمانی را به خود اختصاص دادند. این احزاب عبارت بود از:

۱- حزب رفاه (RP): که در سال ۱۹۸۳ تأسیس شده رهبر آن «احمد تکرال» و آرم و نشانه آن یک هلال و یک سنبل است. هلال نمایش استقلال و سنبل نشانه عرق پیشانی است. عموماً اعضای این حزب مسلمان بوده و ادامه حزب سلامت ملی است. رهبری فعلی این حزب را «نجم‌الدین اربکان» بر عهده دارد.^{۴۵} این حزب طی انتخاباتی که اخیراً در ترکیه صورت گرفت، توانست با کسب ۱۵۸ کرسی از ۵۵۰ کرسی پارلمان (یعنی ۲۱/۳۲ درصد آرا) در انتخابات پیروز شد. با این حال به دلیل این که نتوانست اکثریت قاطع را به دست آورد، نتوانست دولت مستقل تشکیل بدهد.^{۴۶}

۲- حزب مام میهن (ANAP): که مدت هشت سال حزب حاکم در ترکیه بود. رهبری حزب در حال حاضر با «مسعود یلماز»، وزیر امور خارجه و نخست وزیر سابق ترکیه است. این حزب در سال ۱۹۸۳ تأسیس شد و از جناح‌های لیبرال و محافظه کار افرادی را به دور خود جمع کرد.^{۴۷} در انتخابات اخیر، این حزب توانست ۱۳۴ کرسی از ۵۵۰ کرسی مجلس ترکیه را به خود اختصاص دهد.^{۴۸}

۳- حزب راه راست (DYP): که ادامه حزب بزرگ ترکیه است، در سال ۱۹۸۳ با استفاده از فضای باز سیاسی ایجاد شده توسط کودتاگران، به نوعی حزب عدالت سابق را احیا کرد. این حزب به ادامه حزب دمکرات است که بعد از کودتای سال ۱۹۶۰ منحل شده و اکثر رهبران برجسته آن اعدام گردیدند و بسیاری از وابستگان این حزب رسماً فراماسون هستند. حزب راه راست به رهبری «حسام الدین جیندرق» تأسیس شد، ولی رهبر اصلی آن «سلیمان دمیرل»، سیاستمدار کهنه کار ترک است. این حزب در دوره پیش اکثریت کرسی‌های مجلس را به رهبری «تانسو چیلر» به دست آورده بود.^{۴۹} طی انتخابات اخیر، این حزب توانست ۱۳۳ کرسی پارلمانی را به دست بیاورد و بعد از حزب مام میهن در جایگاه سوم قرار بگیرد.^{۵۰}

۴- حزب جمهوریخواه خلق: که در انتخابات اخیر مقام چهارم را به دست آورد.

۵- حزب دمکراتیک خلق: که در انتخابات اخیر مقام پنجم را به دست آورد.

نتایج انتخابات عمومی نشان داد که آرای احزاب دست چپی در مجموع نسبت به انتخابات گذشته کاهش یافته است. در انتخابات دسامبر ۱۹۹۵ به دلیل این که هیچ یک از احزاب نتوانستند اکثریت قاطع را به دست بیاورند، برای تشکیل دولت بعدی نیازمند ائتلاف شدند سرانجام طی مذاکرات مختلف بین سران

احزاب رفاه، راه راست و مام میهن، این ائتلاف بین حزب مام میهن و راه راست صورت گرفت. در دولت ائتلافی پنج ساله جدید ترکیه که از ائتلاف این دو حزب تشکیل شده بود، طبق توافقات به عمل آمده قرار بود تا آخر سال جاری، «مسعود یلماز»، در سال‌های دوم و سوم «تانسو چیللر» و در سال چهارم مجدداً «مسعود یلماز» پست نخست وزیری را احراز نماید. در سال پنجم نیز یک نماینده از حزب راه راست با توافق طرفین به نخست وزیری انتخاب گردد. ولی با اختلافاتی که در درون این ائتلاف به وجود آمد، مجدداً «نجم‌الدین اربکان» به مقام نخست وزیری رسیده و مأمور تشکیل کابینه شد.

فهرست منابع

- ۱- اسعدی، مرتضی. جهان اسلام، تهران، نشر دانشگاهی، دانشگاه تهران، ۱۳۶۹، ج دوم، ص ۳۵۶.
- ۲- ترکیه، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۶۹، ص ۸۹.
- ۳- اسعدی، مرتضی. پیشین، ص ۳۵۷.
- ۴- همان، ص ۳۸۵.
5. The States Man's year - Book, Brian Hunter, 1992- 1993, P. 1294.
- ۶- ترکیه، پیشین، ص ۹۱.
- ۷- همان، ص ۸۷.
- ۸- ترکیه، تهران، وزارت بازرگانی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، بررسی مسائل کشورها، ش ۷، ص ۵۷.
9. The Constitution of the Republic of Turkey, Page 1.
- ۱۰- عمید زنجانی، عباسعلی. حقوق اساسی کشورهای اسلامی، جزوه درسی کارشناسی ارشد، تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۱۳۷۴، ص ۲۵۵.
همچنین رجوع شود به:
- The Constitution of the Republic of Turkey. Article 76, Page 28.
- ۱۱- دیوان عالی استیناف، آخرین مرجع تجدید نظر در مورد تصمیمات و احکام صادره دادگاه‌ها و دیگر مواردی که قانوناً به دیگر مقامات قضایی ارجاع نشده است می‌باشد. همچنین اولین و آخرین مرحله رسیدگی به موارد خاص تعیین شده در قانون را بر عهده دارد. اعضای دیوان عالی استیناف از شورای عالی قضات، و دادستان‌ها از بین دادستان‌ها و قضات درجه اول کشور، دادستان‌های دادگاه‌ها، و آنها برای این شغل مناسبند، با رأی مخفی و کسب اکثریت مطلق، انتخاب و انتصاب می‌گردند (ماده ۱۵۴ قانون اساسی ترکیه).
12. The Constitution of the Republic of Turkey.
- E. General Administration and Supervision of the Elections. Article, 19.
13. Ibid, A. convening and Adjournment. Article 93, p. 35.
- ۱۴- اسعدی، مرتضی. پیشین، ص ۳۶۷ تا ۳۶۸.
15. Loc,cit Constitution of the Republic of Turkey. Article 75, p. 27.
16. Political Hand Book of the World 1993. p 849.
17. Loc,cit The States Mans year Book . p 1294.
18. loc,cit. Constitution of the Republic of Turkey. Article 77,p.28
- ۱۹- عمید زنجانی، عباسعلی. پیشین، ص ۲۵۷.
20. Ibid, B. Bureau of the Assembly. Article 94, pp. 35.36.

21. Ibid, D.Quorums Required for Sessions and Decisions. Article 96, p 37.
- ۲۲- عمید زنجانی، عباسعلی. پیشین، ص ۲۶۰.
23. Loc,cit. D. Ratification of Intermtational Treaties. Article 90, p, 33.
- ۲۴- عمید، زنجانی، عباسعلی. پیشین، ص ۲۶۲.
- ۲۵- همان، ص ۲۶۳ تا ۲۶۴.
- ۲۶- همان، ص ۲۶۵.
27. Loc, cit. F. Declaration of State of War and Authorization to Permit the Use of Armed Forces. Article, 92, p. 35.
- ۲۸- عمید زنجانی، عباسعلی. پیشین، ص ۲۶۶.
- ۲۹- همان، ص ۲۵۸.
30. Loc, cit. 4. Parliamentary Immunity. Article 83, p. 31.
31. Ibid , 7. Salaries and Allowances. Article 86, p. 32.
32. The Constitution of Repul,lic of Turkey. Article 146, .
33. Ibid, Article 147.
34. Ibid, Article 148.
35. Ibid, Article 149.
36. Ibid, Article 150.
37. Ibid, Article 151.
38. Ibid, Article 152.
39. Ibid, Article 153.
40. The General Directorate of press and Information , Turkey (Gaye Matbaacilik Sanayii ve licaret A.s 1990, p. 67.
- ۴۱- اسعدی، مرتضی. پیشین، ص ۳۶۸.
- ۴۲- انصاری، جواد. ترکیه در جستجوی نقشی تازه در منطقه. تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، ۱۳۷۳، ص ۱۱۵.
43. Political Hand Book of the World. 1993, p. 852.
44. Ibid. p.p. 852. 853.
- ۴۵- انصاری، جواد. پیشین، ص ۱۱۶.
- ۴۶- اطلاعات، (۱۳۷۴/۱۰/۵)، ص ۱۶.
- ۴۷- انصاری، جواد. پیشین، ص ۱۱۶.
- ۴۸- سلام، (۱۳۷۴/۱۰/۵)، ص ۱.
- ۴۹- انصاری، جواد. پیشین، ص ۱۱۶.
- ۵۰- سلام، پیشین، ص ۱.